

BREVIARIS

Viatge al voltant de la meua cambra

Xavier de Maistre

PUV

BREVIARIS

VIII

Viatge al voltant de la meua cambra

Xavier de Maistre

Introducció

d'Antoni Martí Monterde

Traducció

de Salvador Company i Anna Torcal

PUV

Títol original: *Voyage autour de ma chambre* (1839)
© Traducció: Salvador Company i Anna Torcal
© d'aquesta edició: Publicacions Universitat de València
Juny 2006
Publicacions de la Universitat de València
Arts Gràfiques, 13 - 46010 València
Disseny de la col·lecció: Enric Solbes
Maquetació: Inmaculada Mesa

ISBN: 84-370-6436-8
Dipòsit legal: V-2467-2006

Impressió: GUADA, Impressors SL

ÍNDEX

Introducció

7

Prefaci

37

Viatge al voltant de la meua cambra

43

Introducció

*Allà on la vida alça una paret,
la intel·ligència forada una sortida.*

MARCEL PROUST

I

Hi ha escriptors que no caben als prestatges, i Xavier de Maistre n'és un. No per gran, com és de suposar, paradoxa que no s'explica simplement en virtut de les tres-centes pàgines escasses de la seva narrativa, que representa la pràctica totalitat de la seva obra, formada pels relats *Voyage autour de ma chambre*, *Expédition nocturne autour de ma chambre*, *Le Lépreux de la Cité d'Aoste*, *Les Prisonniers du Caucase* i *La Jeune Sibérienne*. Tampoc per influent, perquè la seva figura sempre ha estat eclipsada pel seu germà gran, el filòsof Joseph de Maistre, un dels fonaments del pensament conservador, far reaccionari d'inspiració contrarevolucionària, que pel que fa a la relació entre literatura i història seria de tanta importància per a Tolstoi. El que no sabrem mai és si les pàgines que més havien impressionat Tolstoi d'aquelles *Soirées de Saint Petersbourg* eren, precisament, aquelles en què hi havia col·laborat Xavier de

Maistre, o si la descripció dels munts de cadàvers que va veure en la retirada francesa als fronts de Galitzia i Silèsia, relatada al seu germà en cartes que al seu torn van nodrir la correspondència entre Joseph i Tolstoi, va ser determinant per a la cloenda de *Guerra i Pau*. La traça ideològica que el filòsof ha deixat en el pensament i la literatura posteriors ha estat profundament i, de vegades, brillantment estudiada, a diferència de la del nostre autor; però a més a més, quan el relat que ara editem li ha pogut concedir un cert prestigi, als prestatges s'ha produït una certa tibantor i no poques vegades, per tal de consolidar el domini de Joseph, no s'ha dubtat a desmerèixer l'obra de Xavier, considerant-la una mena de divertiment d'un militar amb ànima de poeta, pintor i *salonnier*, tot titllant-la de modesta, com va fer primer Anatole France, actitud que fins i tot han reiterat alguns dels estudiosos que li han dedicat pàgines, com ara Henry Planche o Gilbert Durand, o qualificant-la ras i curt, com va fer Jean-Louis Schefer de «imbècil i aparentment immortal». Tant se val, perquè les prioritats del nostre autor anaven per un altre costat, i la empremta del germà petit sempre resulta menys nítida, gairebé imperceptible; però és més subtil, i quan s'endevina produeix aquell estrany plaer de la troballa que, malgrat haver estat desvelada, continua sent un secret. És un dels escriptors que més difícilment es poden acomodar a les lleixes perquè ubicar la seva obra acaba per desencaijar tota organització; l'art de Xavier de Maistre és l'art de desconcertar mides, distàncies,

proporcions, de la mateixa manera com es desconcerta un rellotge: amb una consciència de temps a contrapeu que, tanmateix, sense deixar de ser temps, discorre infinitament però d'una altra manera que només percep l'individu perplex, capaç de reconèixer la seva perplexitat, i de gaudir-ne, amb el *Voyage autour de ma chambre* a les mans.

A contrapeu també com a ciutadà d'una ciutadania que tampoc no li encaixava, François-Xavier de Maistre havia nascut l'any 1763 a Chambéry, al Ducat de Savoia, fill del president del Parlament del Regne de Sardenya, Savoia i el Piemont i autor de les seves Reials Constitucions. Es tracta d'un territori, i per tant, d'unes institucions i unes figures, que aleshores es debatia entre el seu avenir francès i les seues arrels italianes, per bé que Itàlia encara no existia com a tal, mentre les no menys emergents Alemanya i Suïssa tampoc no treien l'ull de sobre a aquests paisatges alpins que encara trigarien una mica a transformar-se en geografia, en mapa de l'Europa dels estats-nació moderns. Quan mor Xavier de Maistre l'any 1852 el ducat de Savoia pertanyia a Itàlia, però després de les invasions napoleòniques, i com a conseqüència dels pactes i contrapartides bèl·liques, pocs anys més tard, el 1860, definitivament quedarà annexionat a França, de la qual sempre s'havien sentit part els de Maistre. Però no només les fronteres havien passat per sobre seu, sinó que, de cultura francesa i monàrquics, havien viscut l'exili tant d'Itàlia com de França, sense que el punt de partida o de possible retorn fos cap altre que Savoia:

empaitats successivament pels savoians italianitzants, pels revolucionaris francesos del 1789, pel despotisme napoleònic..., els de Maistre viuen una successió d'exilis, espoliacions, desterraments, retorns i nous exilis... Com la Madame de Staël, també desterrada per *antifrancesa*, en el fet de perdre les seves arrels Maistre acaba per esdevenir europeu, i com l'autora de *De l'Allemagne*, acaba reinventant el cosmopolitisme en la seva vida, i redefinint-lo en la seva escriptura més enllà dels estrets tòpics il·lustrats o sense llustre. Tant Germaine de Staël, en termes culturals i polítics, com Xavier de Maistre, en termes literaris, saben buscar lluny de les seves tradicions allò que les pugui renovar, dotar-les de nous camins propis, perquè gràcies a les lectures estrangeres —els alemanys per ella, o els anglesos pel nostre escriptor—, aconseguen constituir la seva veu, i dir-se, des de les seves necessitats individuals, més enllà del que la pròpia literatura els hauria limitat. Finalment Xavier de Maistre va morir a Strelnia, a Rússia, els paisatges i gents de la qual inspirarien alguns dels seus relats, i va ser enterrat al cementiri d'Smolensk, a Sant Petersburg. Maistre, que havia lluitat com a Xavier Xavieròvitx en les files de l'exèrcit rus contra les tropes de Bonapart, que havia participat en l'incendi de Moscou que va resultar definitiu en la campanya russa, i que havia seguit la carrera militar fins esdevenir general i instal·lar-se a Sant Peteresburg, va ser enterrat en un cementiri de nits blanques.

Però de nits en blanc ja n'havia passat unes quantes, i per a una persona que havia experimentat el

desplaçament en totes les seves dimensions, des de la perspectiva de qui travessa les fronteres i des dels punt de vista de qui és travessat per les fronteres, no resultava difícil arribar a la conclusió que «jo crec, doncs, que essent l'espai infinit, la creació també ho és, i que Déu ha creat en la seva eternitat una infinitat de mons dins la immensitat de l'espai». Aquesta afirmació, síntesi del *Voyage* i premissa de l'*Expedition...* té el seu origen, malgrat el que pugui semblar, entre quatre parets. Deia Paul Valéry que les grans obres són filles de la seva forma, que neix abans que elles; si el llibret de de Maistre havia de tenir una forma, aquesta havia de ser la de la demostració que una habitació tancada pot perdre la seva, precisament atenent a tot allò que en la seva forma conté sense saber-ho.

En 1790, a Torí, Xavier de Maistre es va veure implicat en un duel amb un altre oficial, Patono de Meïran; es tractava d'una pràctica que, per més honors que comportés, sobretot entre la gent de la milícia, ja començava a no estar permesa, i com a conseqüència va ser sancionat a romandre confinat en les estances d'una fortalesa militar durant quaranta-dos dies. No es tractava exactament d'un empresonament, atesa la seva condició de noble i oficial, sinó més aviat d'allò que ara entendríem com una mena d'arrest domiciliari, tot i que no a casa seva, sí en unes dependències que, sense confinament, bé podrien oferir hospitalitat. De la literaturització d'aquella experiència sorgeixen les anotacions que més tard esdevindran el seu primer

relat, *Voyage autour de ma chambre*. Tanmateix, Maistre ja sabia com provava la solitud entre murs, i hi havia meditat profundament en les seves llargues guàrdies a diversos gabinets militars de les ciutadelles d'Exilles, Pignerol o Fénestrelle, que hi afegien la sensació de desarrelament per haver estat desplaçat de Torí, la seva ciutat més estimada, durant els primers anys de la seva carrera militar. De fet, al mateix *Voyage* es fa al·lusió a un escrit sobre la presonera de Pignerol perdut en algun calaix, cosa que fa pensar raonablement a Alfred Berthier en una lenta maduració prèvia del *Voyage*, i de diverses idees sobre l'empresonament que esdevindrien eix argumental i principal reflexió de la seva narrativa. Aquell primer relat va ser enllestit a Aosta, l'any 1794, durant el seu primer desterrament, i a Lausanne, quan el camí de l'exili ja és definitiu, fa una lectura de presentació en el Salon de Mme. Hüber Alléon, freqüentat per altres emigrats que no podrien sinó desplegar cap al seu interior els múltiples sentits d'aquelles meditacions. Així doncs, exili i desexili, tancament i apertura, confinament i desplaçament, viatge i reclusió semblen relligar-se no només en l'argument sinó també en el punt i final d'aquella llarga i minuciosa redacció. Finalment va ser editat l'any 1795 a Lausanne (amb peu editorial a Torí), de manera gairebé anònima «par M. le Chevalier X*** O.A.S.D.S.M.S», és a dir: X(avier), officier au service de Sa Majesté Sarde; a més a més, el procés d'edició va anar a càrrec del seu germà Joseph, tot plegat per tal d'evitar més problemes. Malgrat totes aquestes cauteles, aquell opuscle es converteix en un

èxit absolut i punt d'inflexió que suscita l'entusiasme dels lectors i no pocs imitadors.¹ En 1799 el mateix de Maistre va començar a escriure, a Praga, la *Expédition nocturne autour de ma chambre* que enllestiria a Sant Petersburg, però que no s'editaria fins 1825, en la primera edició d'obres completes de Maistre, a París, després de la mort del seu germà, que li n'havia desaconsellat la publicació. Sembla prou evident que alguna cosa important estava passant amb aquell primer relat, alguna cosa que parla tant de les seves qualitats com de la seva necessitat.

II

Des d'Homer sabem que tot relat és relat de viatge, que no hi ha idea d'humanitat que no s'inscriu en un sentiment de llunyania, d'itinerància i de retorn

1. El mateix any ja es publica un *Nouveau voyage autour de ma chambre*, també anònim però que no té res a veure amb de Maistre, tal com ell mateix indica, amb certa sornegueria envers aquest Avellaneda d'estar per casa, en les primeres pàgines de la seva *Expédition nocturne...*; anònimament també es publicaren el *Voyage dans mes poches*, de 1799, o el *Voyage dans le boudoir de Pauline*, que en 1800 apareixia firmat L.F.M.B.L.; ja en el segle XIX segueixen el seu model, entre d'altres, *La Bibliothèque de mon oncle*, i *Voyages en zig-zags* de Rodolphe Töpffer, el *Voyage autour de mon jardin*, d'Alphonse Karr i, encara en 1883 es pot trobar el *Voyage dans ma maison* de S. d'Houay. D'entre les nombroses noves edicions del llibre cal destacar la que es va fer a Sant Petersburg en 1811, amb correccions i pròleg del seu germà i acompanyat de *Le Jeune sibérienne*, que des d'aleshores s'empra com a edició de referència.

ISBN 84-370-6436-8

9 788437 064369

BREVIARIS

8

PUV

PUBLICACIONS

VNIVERSITAT
ID VALÈNCIA